

TA'LIM JARAYONIDA EKOLOGIK KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH

Yadgarova Sadokat Kenjabayevna

(Urganch Davlat Universiteti Biologiya kafedrası o'qituvchisi

e-mail: sadokatyadgarova5@gmail.com

***“Asrlar tutash kelgan pallada bugun insoniyat,
mamlakatimiz aholosi juda katta ekologik xavfga
dush kelib qoldi. Buni sezmaslik, qo'l qovushtirib
o'z-o'zini o'limga mahkum etish bilan barobardir”***

I.A.KARIMOV

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilari, umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilari va oliy ta'lim muassasini bitiruvchi har bir talabada ona tabiatga, atrof-muhitga munosabatni shakllantirish, atrof-muhit muhofazasi, maktabgacha va maktab ta'limida ekologik tarbiyani shakllantirish yo'llari yoritilgan.

Аннотация: В статье учащимся дошкольных образовательных учреждений, учащимся общеобразовательной школы и каждому выпускнику вуза предлагается сформировать отношение к матушке-природе, окружающей среде, охране окружающей среды, дошкольному воспитанию и школьному воспитанию. в статье освещаются вопросы формирования экологического образования.

Annotation: In the article, students of preschool educational institutions, students of a general education school and each university graduate are invited to form an attitude towards Mother Nature, the environment, environmental protection, preschool education and school education. the article highlights the issues of formation of environmental education.

Tayanch so'zlar: ekologik tarbiya, ekologik madaniyat, ekologik muammo, atrof-muhit muhofazasi.

Ключевые слова: экологическое образование, экологическая культура, экологическая проблема, защита окружающей среды.

Key words: ecological education, ecological culture, ecological problem, environmental protection.

Kirish. Insoniyat tarixida ekologik muammolar XX asrning o'rtalarigacha faqatgina mahalliy yoki milliy masalalar doirasidan o'rin olgan edi. 1970-yillargacha davlat va jamiyat xavfsizligiga yoki ularning barqaror rivojlanishi va inson huquqlariga global ta'sir qiluvchi muammolar turkumiga faqatgina harbiy va siyosiy masalalar kiritilgan, xolos. XX asrning uchinchi choragida, ya'ni Ikkinchi jahon urushi yakunlanishi va BMTning tuzilishi xalqaro xavfsizlikka tahdid solayotgan masalalar jumlasiga ekologik muammolarni ham kiritdi. Shu asrning 50—60-yillarida «sovuq urush» oqibatida Yer kurrasidagi insonlar hayotiga tajovuz solayotgan uch muammo — yadro to'qnashuvi, yoppasiga tarqaluvchi kasalliklar va uchinchi o'rinda ekologik muammolar qo'yilgan bo'lsa, 70-yillarga kelib ekologik muammo va ularni hal qilish

masalasi yetakchi o'rinni egallab oldi. Davlatimiz mustaqillikka erishganigan so'ng kelajak avlodning ekologik tarbiyasi va ekologik madaniyatiga jiddiy e'tibor qilina boslandi. Bu masalada O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev quyidagi aytib o'tgan gaplari diqqatga sazavordir: "Eng muhim masala aholining ekologik madaniyatini oshirish haqida jiddiy bosh qotirishimiz kerak. Bunday muammolarni faqat ma'muriy yo'l bilan hal qilib bo'lmaydi, bunga kelajak avlod qalbida ona tabiatga mehr-muhabbat, unga dahldorlik hissini tarbiyalash orqali erishish mumkin." [1].

Bugungi kunga kelib, Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilishga bo'lgan e'tibor qonun, qaror va konsepsiyalar orqali mustahkamlanib bormoqda. Masalan: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi 434-sonli qarori qabul qilingan. Konsepsiyaning asosiy maqsadi o'sib kelayotgan yosh avlodda ekologik ong, bilim va madaniyatni shakllantirish hamda rivojlantirish, ekologik ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish, shuningdek, ekologiya sohasidagi ilm-fanni jahonning ilg'or innovatsion texnologiyalarini jalb etgan holda yanada takomillashtirishdan iborat. [2].

Qarorlar, qonunlar, konsepsiyalar asosida va ularning ijrosini to'liq ta'minlash orqali kelajak yosh avlodni atrof-muhit muhofazasiga e'tiborli, ekologik tarbiyali qilib shakllantirish mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Boshlang'ich maktab o'quvchilarida tabiatga muhabbat va hurmatni shakllantirish xususiyatlari quyidagi asarlarda ochib berilgan. Bobyleva, L.D. Bobyleva, A.A. Pleshakova, L.P. Saleeva va boshqalar. Ekologik ta'lim muammolari quyidagi olimlar asarlarida ishlab chiqilgan. Zaxlebniy, B.T. Lixachev, L.P. Saleeva, I.T. Pechko, I.T. Suravegina va boshqalar. Bu mualliflar ekologik tarbiyaning maqsadi, vazifalari, tamoyillari, shartlarini ochib beradilar. Ekologik ta'lim vositalari, shakllari va usullari tavsifini quyidagi asarlardan topamiz. Zaxlebniy, N.A. Gorodetskaya, A.A. Pleshakov.A.N. Zaxlebniy, I.T. Suraveginaning fikricha, ekologik ta'lim tabiatdan foydalanish tamoyillarini odamlar ongi va faoliyatida tasdiqlashdir; atrof-muhit va inson salomatligiga zarar etkazmasdan muayyan iqtisodiy va ekologik muammolarni hal qilish ko'nikma va malakalarini shakllantirish. U insonning ajralmas xususiyatlaridan biri bo'lib, uning hayot yo'nalishini belgilaydi, dunyoqarashida o'z izini qoldiradi. Ekologik ta'lim, A.N. Zaxlebniy - inson ongida va faoliyatida tabiatdan foydalanish tamoyillarini tasdiqlash, atrof-muhit va inson salomatligiga zarar yetkazmasdan ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal qilish ko'nikma va malakalariga ega bo'lish. L.P. Pechkoning fikricha, ekologik ta'lim quyidagilarni o'z ichiga oladi: Moddiy qadriyatlar manbai, hayotning ekologik sharoitining asosi, hissiy, shu jumladan estetik tajriba ob'ekti sifatida tabiatga nisbatan insoniyat tajribasini o'zlashtirishda talabalarning bilim faoliyati madaniyati. Ushbu faoliyatning muvaffaqiyati muqobil qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish asosida tabiiy muhitga nisbatan axloqiy shaxs

xususiyatlarini rivojlantirish bilan bog'liq jarayonda shakllanadigan mehnat madaniyati va mehnat faoliyati.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning asosiy maqsadi mamlakatimizning kelajak yosh avlodini maktabgacha ta'lim muassasasiga qatnay boshlagan davridanoq ona tabiatga, atrof-muhit muhofazasiga oqilona munosabatda bo'lishini ta'minlash va qolaversa oliy ta'lim maskanlari bitiruvchi kadrlarini ekologik madaniyatli shaxslarni tarbiyalashdagi ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.

Tahlil va natijalar. Ekologik tarbiya avvalambor oiladan boshlanishi, qolaversa maktabgacha ta'lim jarayonida, umumiy o'rta ta'lim va oliy ta'lim jarayonida mustahkamlanib borishi lozim.

Bolalar bog'chasida ekologik ta'lim shakllari:

Bolalar bog'chasida ekologik ta'lim bir necha yo'nalishlarda amalga oshiriladi: bevosita ta'lim jarayonining asosiy ishtirokchilari bilan - bolalar bilan, pedagogik darajada, ota-onalar bilan hamkorlikda.

Bolalar bilan ishlash shakllari.

Bolalar bilan ishlash shakllariga quyidagilar kiradi: ekologik faoliyat va suhbatlar. Tabiatda chiqindilarni tashlash qoidalari bolalar bilan muhokama qilinadi, darslar o'tkaziladi: Bolalar chiqindi turlarini alohida-alohida (qog'ozlar – qog'oz uchun maxsus idishlarga, ovqat qoldilari-ovqat qoldiqlari uchun maxsus idishlarga, yelim idishlar esa yelim tashlash uchun ajratilgan maxsus idishlarga va boshqalar) tashlashni o'rganadilar "Tabiat oshxonasi" kabi davra-suhbatlar, "Tabiat - insonning yordamchisi" ko'rik tanlovi , "Foydali ixtirolar va ularni qo'llash" va boshqalar. Musiqiy rahbar metodist va tarbiyachilar bilan birgalikda bolalarni tayyorlaydi, bunda turli xil ekologik bayramlar nishonlanadi : "Ekologik bilimlar kuni", "Yer kuni", "Yoz festivali". Dam olish tadbirlari o'tkaziladi: "Tabiatni biluvchilar" KVZ shaklida tashkil etiladi. Bu atrofda o'simlik va hayvonot dunyosi bilan to'g'ridan-to'g'ri tanishishga yordam beradi. Amaliy tajribalar bolalarda o'simliklar va hayvonlarga g'amxo'rlik qilishda yordam beradi. Bolalar bog'chalarida jonli burchaklar tashkil qilish orqali bola o'sib ulg'aygan sari uning mas'uliyat doirasi kengayadi. Katta yoshdagi bolalar ko'pincha bolalar bog'chasi va kichik guruhlardagi maktabgacha yoshdagi bolalar bilan birgalikdagi loyihalarga jalb qilinadi. Masalan, yosh yigitlar bog'da sabzavot etishtirishadi va ularning katta o'rtoqlari bu sabzavotlardan salatlar va boshqa idishlar tayyorlash bo'yicha ko'rgazmali seminarlar o'tkazadilar. Tayyorgarlik guruhining bolalari rahbarlik qilishlari mumkin. "Ekologik kundalik", unda barcha kuzatishlar, eslatmalar, tajribalar kiritilgan. [5].

Pedagog kadrlar bilan ishlash shakllari.

Professor-o'qituvchilar o'z malakalarini oshirishlari, ekologiya fanidan tegishli ko'nikmalarni egallashlari kerak. Bunda yo'naltirilgan biznes o'yinlari, masalan, "Hayvonot dunyosi orqali ekologik ta'lim" kabi dasturlarni ko'rib chiqish, seminarlar tashkil qilish, "Ekologik mazmunga ega didaktik o'yinlar" o'tkazish orqali shakllantiriladi. Bulardan tashqari "Maktabgacha yoshdagi bolalarning ekologik

ta'limiga hissa qo'shadigan yangi o'yin texnikasi"ni rivojlantirish. Rag'batlantiruvchi omillardan biri bu raqobat ruhidir. Tashkil etilgan pedagogik g'oyalar orqali "Ekologik yurishlar", "Ekologik harakatlar", "Ekologik tarbiya bo'yicha ish shakllari", "O'qituvchilarning ekologik savodxonligi darajasini oshirish" ekologik ko'razmalari tashkil qilinadi va o'qituvchilar o'z mahoratlarini oshiradilar.(Ekologik muammolar keltirib o'tiladi).

Ota-onalar bilan ishlash shakllari.

Ota-onalar bilan o'zaro munosabat bolalar bog'chasida ekologik ta'limning zarur tarkibiy qismidir. Kattalar bolaga o'rnak bo'lishi kerak. Ko'pgina ota-onalarning bo'sh vaqti yo'qligiga qaramay, ular hali ham qo'shma tadbirda qatnashish takliflariga ishtiyoq bilan javob berishadi, masalan: bolalar bog'chasi hududini obodonlashtirish, o'simliklar uchun oziqlantiruvchi o'g'itlar tayyorlash(masalan: bargdan yoki ildizidan oziqlantirish uchun), chiqindi va axlatlarni yig'ish(ularni turlarga ajratish) , batareyalar (ularni utilizatsiya qilish) va boshqalar. Ekologik ta'lim maktabgacha ta'lim muassasasidan tashqarida ham davom ettirilishi kerak. Dam olish kunlari yoki bayramlarda bolalarga ota-onalari bilan birgalikda yig'ish vazifasi beriladi, masalan: Katta ko'chalar, istirohat bog'lari va boshqalar. Bog'dagi tabiat muzeyi uchun eksponatlar, tabiiy materialdan hunarmandchilik qilish, devor gazetasini chizish . Sayyoramizning ekologik holati insoniyat jamiyatidan hozirgi vaziyatni tushunishni va undan ongli ravishda munosabatda bo'lishni talab qiladi. Ekologik ta'limda maktabgacha ta'lim va tarbiyaning boshlang'ich bosqichi juda muhimdir. Aynan maktabgacha yoshda insonning dunyoqarashining poydevori qo'yiladi, uning atrofidagi dunyoga munosabati shakllanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik ta'lim endigina boshlanmoqda, bolalik davrida olingan ekologik bilim ko'nikmalari bolalarga atrofda voqelikni boshqarishga va uni to'g'ri tushunishga yordam beradi. Lekin eng muhimi, ular tabiatga ongli munosabatda bo'lishga, kelajakda insonning undagi o'rnini belgilashga zamin yaratadi. Respublikamizning barcha maktabgacha ta'lim muassasasi pedagog-xodimlari bolalarda insonparvarlik tuyg'usini, atrofimizdagi olamga samarali munosabatda bo'lishni, xursandchilik bilan mehnat qilish, yaratish, boshqalarga yordam berish istagini shakllantirish ekologik ta'limning muhim yo'nalishi, deb hisoblashlari kerak. Bolalarning mustaqil harakatlari allaqachon ekologik madaniyat mezonini hisoblanadi.

Ekologik ta'lim zamonaviy ta'limning o'zagiga aylanib bormoqda, uning zamonaviy tizimlarini va umuman jamiyatni qayta qurishning kalitidir. Ekologik ta'limning yangi axloqning asosi va odamlarning amaliy hayotining ko'plab masalalarini hal qilishda qo'llab-quvvatlash roli bugungi kunda ayniqsa dolzarbdir. Kichik yoshdagi o'quvchilarni ekologik tarbiyalash o'qituvchining eng muhim vazifasi ekanligi sababli ushbu mavzuning dolzarbligini ortib bormoqda. Boshlang'ich maktab atrof-muhit, jumladan, tabiiy fanlar darslarida ekologik ta'limning turli shakllari va usullaridan foydalanishni o'z ichiga oladi.

O'quvchilarning ekologik ta'limini shakllantirish metod va usullari.

Samarali ekologik ta'lim uchun yangi nazariy va uslubiy asoslarni va bu jarayonning mazmunini bilish zarur. Ekologik ta'lim jarayonining mazmuni va tuzilishini rivojlantirishning asosiy zamonaviy ilmiy-metodik yondashuvlari aksiologik, madaniy, faollik, kompetentsiyani o'z ichiga oladi. Ekologik ta'limga aksiologik yondashuv bolalarda tabiatning bir qismi sifatida tabiatga, odamlarga va o'zlariga qadrlil munosabatni anglash zarurati va qobiliyatini shakllantirishni o'z ichiga oladi. Madaniy yondashuv nuqtai nazaridan, ekologik ta'lim bolaning o'z makonida o'zini o'zi rivojlantirish sohasi sifatida qaraladi. **Madaniy amaliyotlar.** Shu munosabat bilan zamonaviy maktabning asosiy vazifasi rivojlanish bo'lishi kerak. Ijodkorlik-bola tabiatida va ekologik ta'lim berishda hal qiluvchi ahamiyatga ega, chunki ekologik ta'limning maqsadi shaxsning ekologik madaniyatidir. Shu bilan birga, ekologik madaniyat insonning ekologik dunyoqarashga asoslangan umumiy madaniyatining bir qismi sifatida emas, balki darajasi sifatida talqin etiladi. Madaniy yondashuvga muvofiq olib boriladigan ekologik ta'limning natijasi shaxs ma'naviy madaniyatining quyidagi parametrlari hisoblanadi: Ijtimoiy-tabiiy muhitda g'amxo'rlik (qushlarga don berish), yordam, yaratish (donxo'raklar qo'yish), oqilona xulq-atvorga o'rnatish (axloqiy komponent).

Muammoli o'qitish, o'qitishning shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalarga taalluqli, chunki bu erda shaxs sub'ekt sifatida qaraladi, muammoli vaziyatlarning maqsadi - pedagogik jarayonda o'ziga xos qiziqish uyg'otishdir. Muammoli o'qitish, o'qitishning eng tabiiy samarali usulidir, chunki ilmiy bilimlar mantig'i o'zida muammoli vaziyatlar mantiqini namoyish etadi. Muammoli vaziyatlar kiritilib, an'anaviy, bayon etish o'quv materialining eng maqbul tarkibi hisoblanadi. Pedagog muammoli vaziyat yaratadi, o'quvchini uni yechishga yo'naltiradi, echimni izlashni tashkil etadi. Muammoli o'qitishni boshqarish pedagogik mahoratni talab etadi, chunki muammoli vaziyatning paydo bo'lishi individual holat hisoblanadi. Sinfdagi o'quvchilarga "Agar yer yuzida umuman ichimlik suvi tugab qolsa qanday yo'l tutgan bo'lar edingiz?" degan muammoli savol tashlanadi. Har bir o'quvchi o'z bilim darajasidan kelib chiqib javob beradi va o'qituvchi umumiy natijani bayon qiladi.

Kichik guruhlarda ijodiy izlanishni tashkil etish

O'quvchilar alohida-alohida yoki 6 kishilik kichik guruhlarda ijodiy izlanish olib boradilar. Ijodiy izlanish kichik guruhlarda tashkil etilganda darsda o'rganish lozim bo'lgan o'quv materiali kichik qismlarga ajratiladi. Keyin bu qismlar yuzasidan topshiriqlar har bir o'quvchiga taqsimlanadi. Shunday qilib, har bir o'quvchi umumiy topshiriqning bajarilishiga o'z xissasini qo'shadi. Kichik guruhlarda topshiriq yuzasidan munozara o'tkaziladi. Guruh a'zolari birgalikda ma'ruza tayyorlaydi va sinf o'quvchilari o'rtasida o'z ijodiy izlanishlari natijasini e'lon qiladi. Kichik guruhlar o'rtasida o'tkazilgan o'quv bahsi, munozara o'quvchilar jamoasining hamkorlikda bajargan mustaqil faoliyatining natijasi, yakuni sanaladi. Hamkorlikda ishlash natijasida qo'lga kiritilgan muvaffaqiyatlar sinf jamoasining har bir o'quvchining muntazam va faol aqliy mehnat qilishiga, kichik guruhlarini, umuman sinf jamoasini

jipslashtirishga, avval o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni yangi kutilmagan vaziyatlarda qo'llanib, yangi bilimlarning o'zlashtirishiga bog'liq bo'ladi. [6].

Oliy va o'rta maxsus ta'limga ega bo'lgan tarbiyachi, ekologik metodist, ekologik pedagog, ekologik instruktor, injener-ekolog, ekolog-agroximik, ekolog-texnolog kabi mutaxassislar tayyorlanishi lozim. Ekologik ma'naviyatli shaxs tabiatdagi obyekt va hodisalarni qiyoslay olishi, ongli tushunchalar hosil qilishi, tabiatga munosabatni oldindan rejalashtirishi, atrof-muhitdagi o'zgarishlarga nisbatan ziyrak bo'lishi, tabiatga qiziquvchan bo'lishi, tabiat go'zalligini his eta olishi, tabiatni muhofaza qilishda qat'iyatli bo'lishi, tabiatga zarar yetkazmaslik, boshlangan ishni oxirigacha yetkazishi, atrof-muhit muhofazasida tashabbus ko'rsatishi, tabiatni asrash uchun yangi g'oyalar, ekologik bilimlarni targ'ib qilishi, ijtimoiy foydali mehnatga havas hissini shakllantirishi, mehnat malakalarini egallashi, o'z-o'zini nazorat qila olishi, tabiat bilan munosabatga kirishish va undagi faoliyatda me'yor darajasini belgilashni bila olishi, vatanparvarlik, ona tabiatga mehr-muxabbat hissiyotiga ega bo'lishi, o'zi yashab turgan uy, mahalla, shahar tabiatini sevishi, undan g'ururlanishi, uni ardoqlashi lozim, tabiat boyliklaridan bugungi va kelajak avlodlar ehtiyojlarini qondirishni hisobga olgan holda barqaror foydalana olishi, atrof - muhitni obod qilishga intilish, uni ozoda va xushmanzara holda saqlashi, tabiatni asrab-avaylashda, tabiat boyliklarini maqsadli ishlatishda jonbozlik namoyon eta olishi, atrof - muhit, obyekt va boshqa narsa-hodisalarga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishi, o'zining ekologik bilimlarini muntazam ravishda tabiatni asrab-avaylashga oid qadriyatlarimizga tatbiq qilishi lozim.

Ekologik ta'lim jarayoni ko'plab omillarga bog'liq. Bu turli xil usullar va vositalardan foydalanishni talab qiladi. Usul - tadqiqot usuli, qandaydir maqsadga erishish yo'lidir.

Ta'lim usullari - o'qituvchining o'quvchiga, uning ongi, irodasi, his-tuyg'ulari, xatti-harakatlariga ta'sir qilish usullari. Ta'lim usullaridan ta'lim vositalarini ajratib ko'rsatish kerak - bular o'ziga xos faoliyat yoki shakllardir tarbiyaviy ish, talabalarning faoliyati hamda ma'lum bir usulni qo'llash jarayonida qo'llaniladigan ko'rgazmali qurollar. Ta'lim vositalari ostida atrof-muhitning har qanday ob'ekti va ta'lim jarayoniga kiritilgan har qanday hayotiy vaziyat bo'lishi mumkin. O'z kasbiy faoliyatida o'qituvchi turli fanlardan foydalanadi, ularning ta'siri ostida rejalashtirilgan natija olinadi. [4].

Shunday qilib, maqsadga erishish, bolalarning ongi va his-tuyg'ulariga ta'sir qilish, ular bolaning o'zi hayoti kabi vositalardan foydalanadilar. Ba'zan usul voqelikni bilish yoki o'zgartirish shakli sifatida, so'ngra muayyan faoliyat, amaliyotning tartibga soluvchi tamoyillari to'plami sifatida, so'ngra maqsadlarga erishish uchun muayyan harakatlar majmui sifatida belgilanadi. Bularning barchasi ta'rifdan nima talab qilinishiga va ta'rifdan amaliy maqsadlarda qay darajada foydalanish mumkinligiga bog'liq. Pedagogik jarayon pedagogik voqelikning eng keng ko'lamli shakli sifatida, chunki amaliyot metodlar va pedagogik usullardan iborat. Biz pedagogik jarayonni har

gal kuzatganimizda, biz ma'lum darajada individual usullarni ajrata olamiz, ba'zan esa pedagogik jarayonning o'zimiz, pedagogik usul deb atashga moyil bo'lgan shunday maxsus ko'rinishini aniq kuzatishga muvaffaq bo'lamiz. Ekologik ta'limni tashkil etish shakllari, usullari va vositalari quyidagilardan iborat: an'anaviy; Faol, innovatsion. Ajratish: Dars an'anaviy shakl sifatida (kirish darslari, tematik darslar, ma'ruza darslari, suhbat darslari va boshqalar); Maxsus darslar (talabalarning mustaqil ishi, o'quv munozaralari usuli, rolli o'yinlar); Sinf dan va maktabdan tashqari ishlar (tadqiqot usuli, tajriba, ekologik muammolarni hal qilish); Tanlovlar, ma'ruzalar, hikoyalar, filmlar tomosha qilish, har xil turdagi ekskursiyalar.

Xulosa va takliflar. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 30 oktyabrdagi "2030 yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining atrof-muhitni muhofaza qilish kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoni qabul qilingan. Farmon doirasida Kontsepsiya erishilgan natijalar, maqsadli ko'rsatkichlar va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha tegishli davrga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlardan kelib chiqqan holda, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan uch yil muddatga alohida-alohida tasdiqlanadigan «yo'l xaritalari» asosida bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. [3]. Shu konsepsiyalar to'liq amalda qo'llanishi natijasida kelajak avlod atrof-muhit muhofazasiga e'tiborli bo'ladi. Atrof muhitga ongli munosabat natijasida ekologik madaniyat shakllanadi. Bu o'z navbatida, tabiatga yetkazilgan zararning oldini olish va bartaraf etishda munosib ishtirok etish, tabiat boyliklarida oqitona foydalanish, ekologik savodxonlikni tarkib toptirishdan iborat. U quyidagi tarkibiy qismlarni qamrab oladi;

- insoniyat tabiatning bir bo'lagi ekanligini his qilishi;
- tabiatni insoniyatning tug'ilishi, yashash, rivojlanish makoni sifatida anglashi va fikrlashi;
- tabiat va jamiyat uyg'unligiga doir tabiiy va antropogen bilimlar tizimiga ega bo'lish;
- tabiiy muhit bilan ongli munosabatga kirisha olish, uning holatlarini baholay bilish bilim va malakaga ega bo'lish;
- atrof muhitni tabiiy holda kelajak avlod uchun saqlash kabilar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ekologik madaniyatini shakllantirish, ularda tabiatga nisbatan ijobiy tuyg'u, qarash va harakatlarning shakllanishini ko'zda tutadiki, ular mahalliy, milliy va umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg'unlashib ketadi. Ekologik madaniyatni shakllanishi tabiatni saqlab qolish, uni umrini uzaytirishning asosi bo'lib xizmat qiladi.

Xar bir bo'lajak maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachlari, maktab o'qituvchilari va universitet va institutlarda kadrlarni tayyorlashda ham bularni inobatga olish zarur. Bu albatta oliy ta'lim zimmasiga yuklatiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlis palatalari, siyosiy partiyalar hamda O'zbekiston Ekologik harakati vakillari bilan videoselektor yig'lishidagi ma'ruzasi 13 iyul 2017 yil Toshkent sh.
2. "O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi 434-sonli qarori.
3. O'zbekiston Respublikasida Ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi.
4. Pedagogika. 1-qism (M.To'xtaxo'jayeva, S.Nishonova) Toshkent 2020
5. N. Isakulova. „Sinf dan tashqari o'quv jarayonida o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari” Toshkent-2012
6. S.I.Mirhayitova Pedagogik texnologiya o'quv qo'llanma Toshkent-2020
7. Фазлиев, Ж. Ш. (2023, October). ТОМЧИЛАТИБ СУҒОРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ ОРҚАЛИ СУҒОРИЛГАН ОЛМА БОҒЛАРИНИНГ ТУПРОҚ АГРОКИМЁВИЙ КЎРСАТКИЧЛАРИ. In Proceedings of International Conference on Educational Discoveries and Humanities (Vol. 2, No. 11, pp. 19-23).
8. Фазлиев, Ж. Ш. (2019). EFFICIENCY OF USE OF CLAY WATER WITH DROP IRRIGATION. ЖУРНАЛ АГРО ПРОЦЕССИНГ, (4).
9. Xudayev, I. J., & Tojiyev, S. M. (2023). NAMLATGICH-BLOKLARDAN HOSIL QILINGAN EKTRANLI EGATLARDAN G 'O 'ZANI SUG 'ORISH TEXNOLOGIYASI. In Uz-Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 514-519).
10. Худайев, И., & Фазлиев, Ж. ТЕХНОЛОГИЯ КАПЕЛЬНОГО ОРОШЕНИЯ САДОВ И ВИНОГРАДНИКОВ. JURNALI, 176
11. Fazliyev, J. (2017). Drip irrigation technology in gardens. Интернаука. Science Journal, 7(11).
12. Fazliyev, J. (2018). Modern irrigation methods for gardens. Science, 22, 24-26.
13. Фазлиев, Ж. Ш., & Баратов, С. С. (2014). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГЛИНИСТОЙ ВОДЫ ПРИ КАПЕЛЬНОМ ОРОШЕНИИ. The Way of Science, (4), 77.
14. Fazliyev, J. EFFICIENCY OF APPLYING THE WATER- SAVING IRRIGATION TECHNOLOGIES IN IRRIGATED FARMING «ИНТЕРНАУКА» Science Journal № 21 (103) June 2019 г.
15. Khudaeв, I., & Fazliev, J. (2022). Water-saving irrigation technology in the foothill areas in the south of the Republic of Uzbekistan. Современные инновации, системы и технологии, 2(2), 0301-0309
16. Фазлиев, Ж. Ш. (2017). Боғларда томчилатиб суғориш технологияси. Интернаука, (7-3), 71-73.
17. Худайев , И., & Тожиев , Ш. (2023). БОҒ ВА УЗУМЗОРЛАРДА ТОМЧИЛАТИБ СУҒОРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИНИ ЖОРИЙ ҚИЛИШНИНГ САМАРАДОРЛИГИ. Talqin Va Tadqiqotlar, 1(1). извлечено от <https://talqinvatadqiqotlar.uz/index.php/tvt/article/view/220>

18. Фазлиев Жамолиддин, Тожиев Шерзод, & Холиков Шарифбек. (2024). СПОСОБЫ ЭКОНОМИИ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ В САДАХ. Uz-Conferences, 1(1), 520–525. Retrieved from <https://uz-conference.com/index.php/p/article/view/110>
19. J.Sh.Fazliev., Sh.M.Tojiev., Sh.D.Khalikov. (2024). EFFICIENCY OF USE OF CLAY WATER WITH DROP IRRIGATION. Uz-Conferences, 1(1), 504–509. Retrieved from <https://uz-conference.com/index.php/p/article/view/107>
20. I.J.Xudayev, I.J.Xudayev, & Sh.M.Tojiyev. (2024). NAMLATGICH-BLOKLARDAN HOSIL QILINGAN EKRANLI EGATLARDAN G'O'ZANI SUG'ORISH TEXNOLOGIYASI. Uz-Conferences, 1(1), 514–519. Retrieved from <https://uz-conference.com/index.php/p/article/view/109>